

VODITELJ ZAŠTITNOG NADZORA UZ UVJETNU OSUDU I RADA ZA OPĆE DOBRO NA SLOBODI¹

Dalibor Doležal

Odsjek za kriminologiju
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Sažetak

Potruga za učinkovitošću u probacijskoj praksi predominantna je tema o kojoj se piše i raspravlja od njenih samih početaka krajem 19. stoljeća. Iako je termin "probacija" (lat. probare = kušnja) već odavno poznat u razvijenim zemljama svijeta, u Republici Hrvatskoj je tek odnedavna zaživjela praksa ove vrste alternativnih sankcija pod nazivom "zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu". S obzirom da učinkovitost prakse uvelike ovisi o profesionalcima koji ju i provode, naglasak ovog rada je na propitivanju rada profesionalaca koji provode zaštitni nadzor uz prijedlog kako poboljšati i unaprijediti njihov rad uz pomoću iskustava stručnjaka iz razvijenih zemalja.

Ključne riječi: probacija, zaštitni nadzor, profesionalni razvoj

1. UVOD

Zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu jedna je od sankcija koju kao alternativu kazni zatvora predviđa Kazneni Zakon RH. Na području Hrvatske, mogućnost probacije datira još iz vremena Kraljevine Jugoslavije, no pravi temelji probacije nastaju tek Krivičnim zakonom SR Hrvatske iz 1977. godine, kada su razrađeni zakonski okviri, no bez stvarne primjene u praksi (Uzelac, 2002; Rajić, 2005). Tek je donošenjem novog Kaznenog zakona Republike Hrvatske 1998. godine predviđena mogućnost izricanja i izvršavanja novih alternativnih sankcija – uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i zamjenom kazne zatvora za opće dobro na slobodi. Te sankcije su razrađene posebnim Zakonom o izvršavanju zaštitnog nadzora i radu za opće dobro na slobodi godine 1999., dok se prvi zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu u Republici Hrvatskoj počeo izvršavati krajem 2001. godine.

Riječ je dakle o poznatoj ideji, ali novom praktičnom pristupu koji se tek počeo primjenjivati i razvijati. Kako je glavna tema ovog rada voditelj zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu najprije će se ukratko dati definicija sankcije zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu, zatim pregled uloga, pozicija i zadataka voditelja ove sankcije u stranim zemljama kao i neke smjernice za poboljšanje

učinkovitosti rada voditelja zaštitnog nadzora u RH. Uloga, pozicija i zadaci voditelja probacije umnogome ovise o cjelokupnoj organizaciji probacijske službe.

2. DEFINIRANJE ZAŠTITNOG NADZORA UNUTAR UVJETNE OSUDE

Za zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu ne postoji jedinstvena definicija ili gledište, što otežava pristup rješavanju problema kako u teoriji, tako i u praksi. Gledišta na zaštitni nadzor razlikuju se ovisno o položaju osoba u postupku izvršenja kaznenopravnih sankcija pa i u samom probacijskom tretmanu. Tako zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu različito doživljavaju osobe prema kojima se primjenjuje mjera, osobe koje tu mjeru i provode, zatim suci, odvjetnici i itd. (Uzelac, 2002). Prema rječniku najčešće korištenih izraza u probacijskoj praksi (http://www2.mnsu.edu/soc_corr/davis/corr_terms.htm; http://www.co.san-joaquin.ca.us/probation/faqs_ad.htm), probacija, tj., zaštitni nadzor definira se kao "sankcija koju određuje sud osuđenoj osobi u trajanju koje ne može biti veće od zakonom propisanog". Cijelo to vrijeme *osuđena osoba* ostaje na slobodi, ali je nadgledana od strane stručne osobe. Svrha izricanja ove sankcije jest odvratiti osobu od daljnjeg kriminalnog ponašanja,

¹ Ovaj rad dio je projekta „Institucionalni i poslijepenalni tretman osuđenih ovisnika u RH“ kojeg pod šifrom 0013111 financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, a voditeljica projekta je prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

kazniti je, pomoći u reparaciji štete prema žrtvi djela i njezinoj zajednici, te pružiti osuđenima mogućnost rehabilitacije. Ova se sankcija izriče kao alternativa zatvaranju ili u kombinaciji sa zatvaranjem. Iz ove definicije jasno se vidi uzrok različitim gledanjima na zaštitni nadzor, obzirom da je svrha zaštitnog nadzora ovako opisanog pomalo proturječna.

S jedne strane ističe se kako je svrha izricanja ove presude pružanje mogućnosti za rehabilitaciju osuđenika uz naknadu štete pojedincu i zajednici, a s druge pretpostavlja kažnjavanje za počinjeno kazneno djelo. U Zakonu o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi Republike Hrvatske (Narodne novine, 128/1999) precizira se kako je svrha izvršavanja zaštitnog nadzora da se osuđena osoba ne isključi iz društva, već da, uz pomoć i nadzor društvene zajednice, dragovoljno, osobnim postupcima, radom i odnosom prema uklanjanju štetnih posljedica izazvanih počinjenim djelom, razvije svijest i odgovornost o štetnosti svojega ponašanja koje ju je i dovelo u kritičnu situaciju. Svrha izricanja alternativne sankcije zaštitnog nadzora može se podijeliti i prema ciljevima i zadacima koji se nastoje putem nje ispuniti. Prema Junger-Tasovoj (1994:11) ti se ciljevi i zadaci razlikuju po tome na koga su prvenstveno orijentirani – pojedinca ili sustav, tj., zajednicu.

Ciljevi i zadaci zaštitnog nadzora *usmjereni na pojedinca* u današnje se vrijeme pretežito sastoje od kontroliranja njegovog ponašanja u zajednici tijekom izdržavanja izrečenog zaštitnog nadzora. Ključni aspekt svih alternativnih sankcija pa tako i ove, sastoji se u kontroliranju i nadgledanju izvršenja sudski određenih obveza od strane pojedinca unutar zajednice. Putem društveno korisnog rada, osuđena osoba je na neki način kompenzirala štetu koju je počinila kaznenim djelom i time zaslužila povratak u okviru "moralne zajednice". No, s porastom naglašavanja prava žrtava, rehabilitacijska komponenta zaštitnog nadzora sve više dobiva restitucijsku ulogu. Razlog ovog preokreta proizlazi iz dvije stvari: s jedne strane postoji strah da će pravni sustav, poglavito suci, vidjeti retribuciju i kažnjavajući aspekt zaštitnog nadzora kao nezadovoljavajući ili nedovoljno naglašenim pa stoga i neće izricati ovakve sankcije; a s druge strane postoji strah da će zajednica osjećati kako nije dovoljno zaštićena od osuđenih osoba koje su pod zaštitnim nadzorom te će stoga pružati otpor pri rehabilitiranju osuđene osobe.

Što se tiče ciljeva i zadataka *usmjerenih prema zajednici*, svrha alternativnih sankcija je prilično

"jasna": smanjiti zatvorsku populaciju, povećati zaštitu javnosti, resocijalizirati osuđene osobe, ojačati ulogu probacije i smanjiti troškove (Jones, 1990, prema Junger-Tas, 1994:13). Naravno, ovdje se još bolje ističe proturječnost u ciljevima izricanja zaštitnog nadzora. Ukoliko se naglasak stavi na rehabilitacijsku komponentu, onda su potrebe osuđene osobe na prvom mjestu. S druge strane, ukoliko je naglasak na reparativnoj komponenti, onda se u središte pozornosti stavlja žrtva. Ako, pak, istaknemo retributivnu komponentu, onda se primjenjuje princip "kazne po zaslugi", čime pitanje o bilo kojoj drugoj kazni osim zatvorskoj postaje predmetom rasprave bez završetka.

Iz ovog konteksta možemo postaviti pitanje: gdje se u svemu ovome nalazi smisao izricanja zaštitnog nadzora? Kao alternativna sankcija, zaštitni nadzor uz uvjetni otpust ispunjava i određene latentne funkcije društva, naime, tako vlast pokazuje kako drži kriminal pod kontrolom i kako će svatko dobiti drugu priliku, ukoliko ju zasluži, a da pri tom zajednica ne mora strahovati za svoju sigurnost. Čak i uz nabrojane proturječnosti, izricanje alternative kazni zatvora nesumnjivo spada u jedan od značajnijih ljudskih napredaka. Iz svega dosada rečenog, međutim, proizlazi činjenica da provođenje zaštitnog nadzora unutar uvjetne osude u praksi nije jednostavan posao.

3. VODITELJ ZAŠTITNOG NADZORA UZ UVJETNU OSUDU

Profesionalac, odnosno osoba koja provodi mjeru zaštitnog nadzora uz uvjetni otpust u nekim je zemljama poznat pod nazivom probacijski službenik («probation officer»). Postoji mnogo definicija koje konkretnije opisuju vrstu posla koju probacijski službenik obavlja, no iz svih tih definicija moguće je izvući jednu opću definiciju koja opisuje probacijskog službenika kao «profesionalca koji je zadužen za nadgledanje dodijeljene osuđene osobe, odgovoran je za njegovo ponašanje tijekom izdržavanja sankcije, te koji izvješćuje sud i razne savjetnike koji su predložili izricanje ove mjere o napretku izvršavanja sankcije» (http://www2.mnsu.edu/soc_corr/davis/corr_terms.htm). U Hrvatskoj je u uporabi termin *povjerenik* (Uzelac, 2002), ali se može koristiti i termin voditelj zaštitnog rada. Značajnost ovog termina je u tome što posao probacijskog službenika obavljaju službenici kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda izvan svog radnog vremena, tj., njima se *povjerenica* zadatak izvršavanja sankcije zaštitnog nadzora (Rajić, 2005).

Kako je tema ovog rada prikaz osobitosti rada voditelja zaštitnog nadzora, dat će se prikaz osobitosti rada voditelja zaštitnog nadzora u Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji koje imaju dugogodišnju probacijsku praksu i koje su među prvima u svijetu razvijale ovu vrstu sankcija. Također, dat će se i prikaz osobitosti posla voditelja zaštitnog nadzora u Mađarskoj, što je od posebnog značaja za probacijsku praksu u Hrvatskoj, obzirom da je Mađarska jedna od europskih zemalja koje su u neposrednom susjedstvu i koja prolazi razdoblje tranzicije kao i Hrvatska, ali i zbog zajedničkih povijesnih odrednica. Nakon toga slijede postavke rada voditelja zaštitnog nadzora u Hrvatskoj.

3.1. VODITELJ ZAŠTITNOG NADZORA UZ UVJETNU OSUDU U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA

Temelji probacije u Sjedinjenim Američkim Državama postavljeni su 1925. godine donošenjem Federal Probation Act-a (Federal Probation Act (18 U.S.C.A. § 3651), 1925; www.ci.nyc.ny.us/html/prob/html/history.html). Tim činom osnovan je probacijski sustav unutar američkog sudskog sustava te su tako sudovi dobili mogućnost imenovanja voditelja zaštitnog nadzora i stavljanja optuženika na probaciju. Za vođenje cjelokupnog probacijskog sustava u Sjedinjenim Američkim Državama odgovoran je Administrativni Ured Sudova Sjedinjenih Američkih Država (The Administrative Office of U.S. Courts) aktom iz 1940. godine (www.uscourts.gov/fedprob/system/system.html). Probacijski uredi rade u sklopu okružnih sudova diljem SAD-a i ima ih ukupno 94. Cjelokupni probacijski sustav radi po istim načelima no ipak postoje varijacije među okruzima, primjerice, obzirom na broj voditelja zaštitnog nadzora, količinu posla te razlike između rada u urbanim i ruralnim dijelovima zemlje. Probacijski sustav nadziru dvije organizacije – Sudski Savez Sjedinjenih Američkih Država (The Judicial Conference of the United States) te Administrativni Ured Sudova Sjedinjenih Američkih Država (The Administrative Office of U.S. Courts). Financiranje sustava osigurano je državnim sredstvima koje američki Kongres dodjeljuje cjelokupnom saveznom sudstvu. Tim se sredstvima plaćaju voditelji zaštitnog nadzora kao i pojedinačni programi unutar tog sustava (tretman ovisnosti, tretman mentalnog zdravlja te programi elektronskog nadziranja optuženika). Za razliku od mnogih saveznih agencija, probacijski sustav nije centraliziran. Lokalna administracija pod nadležnošću je voditel-

ja probacijskih ureda koji su odgovorni sudovima unutar kojih rade. Voditelji ureda odlučuju o zapošljavanju novih voditelja zaštitnog nadzora, upravljaju uredskim budžetom te imaju određenu autonomiju u upravljanju svojim uredima.

Kvalifikacije za odabir voditelja za zaštitni nadzor razlikuju se obzirom na državu, no većina ima slične kriterije (www.bls.gov/ocohome.htm). Osobe koje žele biti voditelji zaštitnog nadzora moraju imati navršених 21 godinu, ne smiju biti stariji od 37 godina te ne smiju imati kriminalni dosje. Moraju poznavati rad na kompjutoru te poznavati zakone koji se odnose na kažnjavanje i probaciju. Što se tiče formalnog školovanja, gotovo svugdje se traži diploma iz dodiplomskog studija socijalnog rada ili kaznenog prava. Neke države dodatno traže iskustvo od najmanje godinu dana u probacijskom sustavu ili jednu godinu diplomskog studija iz kaznenog prava, socijalnog rada ili psihologije. Sve osobe koje se kvalificiraju za voditelja zaštitnog nadzora moraju proći izobrazbu u trajanju od 6 mjeseci. Nakon toga, svi koji su prošli testove zapošljavaju se u nekom od ureda koji provode mjeru zaštitnog nadzora. Testovi se obično sastoje od pismenih, usmenih, psiholoških te fizičkih testova izdržljivosti i spremnosti. Obzirom da postoje gradacije voditelja (niži, viši, voditelj ureda, itd.) diploma iz diplomskog studija može pomoći u napredovanju unutar probacijskog sustava.

Voditelji zaštitnog nadzora u pravosudnom sustavu SAD-a imaju poziciju saveznog službenika za provođenje zakona, koji se definiraju kao «zaposlenici čije su primarne dužnosti istraživanje, privođenje ili pritvaranje osoba za koje se sumnja da su počinile ili su osuđene za kaznena djela prema zakonima SAD-a» (www.uscourts.gov/fedprob/system/system.html). Konkretno, za sud na kojem rade obavljaju dvije važne dužnosti: ispitivanje i superviziju. Glavnina njihovog rada odnosi se na ispitivanje i superviziju optuženika koje je sud uvjetno osudio, odredio uvjetni otpust ili uvjetni otpust sa zaštitnim nadzorom (www.uscourts.gov/fedprob/system/probation.html). U svom radu, voditelji zaštitnog nadzora dužni su surađivati ne samo sa sudskim službenicima već sa svim savezним, državnim i lokalnim agencijama koji su na bilo koji način povezani s osuđenikom.

Rad voditelja zaštitnog nadzora može se podijeliti na nekoliko dijelova. Na zahtjev suca ili odvjetnika voditelj započinje s istraživanjem, prikupljanjem i potvrđivanjem već dobivenih podataka o optuženiku i djelu koje je počinio (www.bls.gov/

ocohome.htm). Prikupljanje podataka vrši se na dva načina: intervjuiranjem svih osoba koje mogu pružiti primjerene podatke (optuženika, članova obitelji, žrtve, prijatelja, suradnika...) te pregledavanjem svih dokumenata koji se tiču optuženika (prijašnje osude, podaci o bračnom statusu, zaposlenje...). Svi ti prikupljeni podaci obrađuju se i prezentiraju u posebnom dokumentu («presentence report»). Na osnovu podataka iz tog dokumenta, voditelj zaštitnog nadzora predlaže uvjetni otpust koje bi sud trebao odrediti prilikom otpusta u zajednicu. Ukoliko je uvjetni otpust odobren, voditelj zaštitnog nadzora koji je dodijeljen pojedinom optuženiku mora jasno objasniti uvjete otpusta, prilikom čega optuženik dobiva i službeni dokument u kojem su također navedeni prava i obveze tijekom izdržavanja uvjetnog otpusta.

Voditelj zaštitnog nadzora dužan je izraditi pojedinačni plan izvršavanja uvjeta pod kojima je osuđenik uvjetno pušten natrag u zajednicu. Pod tim se podrazumijeva način ispunjavanja zadanih uvjeta kao i predviđanje mogućih problema koji bi mogli otežati pridržavanje tih uvjeta. Jedan od najvažnijih poslova voditelja zaštitnog nadzora jest pronalazak i kontaktiranje svih resursa u zajednici koji omogućavaju ispunjavanje određenih uvjeta (npr., ustanove za liječenje od ovisnosti, agencije za zapošljavanje i sl.) i upućivanje osuđenika u te ustanove (www.uscourts.gov/fedprob/system/probation.html).

Tijekom izdržavanja uvjetnog otpusta voditelj zaštitnog nadzora dužan je u pravilnim razmacima obavještavati sud o uspješnosti provođenja sankcije tj., o uspješnosti ispunjavanja uvjeta. Ukoliko je potrebno, voditelj zaštitnog nadzora može zatražiti modificiranje određenih uvjeta kako bi spriječio rizik pojave nekih štetnih događaja koji mogu utjecati na ispunjavanje određenih uvjeta.

Unutar opće naobrazbe, voditelji zaštitnog nadzora mogu se i specijalizirati za rad s posebnim skupinama osuđenika, npr., rad s ovisnicima o drogama i alkoholu kako bi povećali svoju kompetentnost za obavljanje zaštitnog nadzora. Od ostalih specijalizacija ističu se tretman mentalnog zdravlja, provođenje mjere ograničavanja izlaska iz kuće, financijsko gospodarenje sredstvima, pomoć pri zapošljavanju i sl.

3.2. VODITELJ ZAŠTITNOG NADZORA U VELIKOJ BRITANIJU

Probacijska služba u Velikoj Britaniji korijene ima u praksi puštanja osuđenika na slobodu pod određenim uvjetima (da neće kršiti zakone i da će se odazvati na poziv za suđenje ukoliko do njega dođe) koji datiraju još iz srednjeg vijeka. Time su si osuđenici osiguravali smanjenje kazne ili čak potpuni oprost ukoliko su se pridržavali svih uputa danih od strane suda (Uzelac, 2002). No, puštanje osuđenika ovisilo je o dobroj volji pojedinog suca da se nekomu pruži «druga šansa». Godine 1907. odluka o puštanju osuđenika na slobodu uz određene uvjete dobila je zakonsko regulirane temelje te je time omogućeno sudovima imenovanje i zapošljavanje osoba koje bi provodile ovu odluku (Probation of Offenders Act, <http://www.napo2.org.uk/Napo2docs/NapoResponseRestructuringProbation>)

S time se po prvi puta u povijesti Velike Britanije pojavljuju voditelji zaštitnog nadzora. Tijekom vremena bilo je nekoliko reorganizacija probacijske službe da bi 2000. godine osnovana jedinstvena Nacionalna Probacijska Služba za Englesku i Wales (NPS) (www.probationboards.co.uk).

No, odnedavna je načinjena revizija cjelokupnog probacijskog sustava tako da je probacijska služba od sada pod nadležnošću ureda National Offender Management Service (NOMS) (www.noms.homeoffice.gov.uk). Probacijska služba organizirana je tako da prati cjelokupnu regionalnu organizaciju Velike Britanije. Ukupno ima 42 probacijska ureda za čiji je rad nadležan Probacijski odbor za regiju u kojoj djeluje određeni ured.

Voditelji zaštitnog nadzora u Velikoj Britaniji prolaze dvogodišnju izobrazbu i na kraju stječu Diplomu iz Probacijskih Studija (Diploma in Probation Studies). Sama diploma objedinjena je iz dva dokumenta: dodiplomske diplome iz studija Community Justice te studija National Vocational Qualification in Community Justice (NVQ) at level 4. Svi koji žele raditi kao voditelji zaštitnog nadzora moraju imati 22 godine, dakle, moraju imati najmanje 20 godina kada se prijavljuju za školovanje za voditelja zaštitnog nadzora. Samo školovanje obavlja se u jednom od 9 obrazovnih centara u Engleskoj i Walesu. Iako iskustvo u samom radu s osuđenima može pridonijeti odluci u uvrštenju u program izobrazbe za voditelja zaštitnog nadzora, to ipak nije nužan uvjet. Za ovaj posao traže se «osobe koje pokazuju potencijala za rad s osobama

koje imaju osobnih ili socijalnih poteškoća» (www.probation.homeoffice.gov.uk).

Sam program izobrazbe je zapravo spoj akademskog obrazovanja i nastavnim programom predviđenog praktičnog rada u probaciji što u konačnici daje potrebno znanje za kasniji rad u praksi. Konkretno, regionalni centri u kojima se provodi izobrazba sklapaju ugovore s visokoškolskim ustanovama u regiji koje daju akademsko znanje o probaciji. Primjerice, akademsko obrazovanje u Walesu dobiva se na dva velška sveučilišta: Newportu i Bangoru (www.probation.walestraining.gov.uk/officer/training_programme.html). Postoje dvije faze programa koje se dalje dijele u dvije podfaze: akademski rad i rad u praksi. Na taj način, polaznici sve znanje koje steknu na akademskoj razini imaju priliku upotrijebiti u praktičnom radu, naravno uz superviziju njihovih voditelja koji već rade u praksi. Ukoliko uspješno obave sve zadatke, akademske i praktične, polaznici dobivaju diplomu i ugovor, tj. radno mjesto u nekom od 40-ak probacijskih ureda koliko ih postoji u Engleskoj i Walesu.

Cjelokupna probacijska služba radi prema Nacionalnim standardima koji određuju poslove i zaduženja voditelja zaštitnog nadzora. Slično kao i u SAD-u, voditelji zaštitnog nadzora rade pri sudovima, a neki od tih voditelja rade isključivo kao kontakt osobe (Liaison Officers) između sudova i Nacionalne probacijske službe. Jedno od primarnih zaduženja jest izrada posebnog dokumenta («presentence report») koji je već ranije opisan (www.probation.walestraining.gov.uk/officer/work_prob_officer.html). Nadalje, voditelj zaštitnog nadzora nadzire izvršavanje uvjeta koje mu je sud nametnuo (Community Orders). Jedan od zadataka je rad na promjeni osuđenikova ponašanja kroz razne programe kroz koje se smanjuje mogućnost recidiva, kao npr., grupni sastanci za ovisnike i sl., koje obično vode posebno obučeni voditelji zaštitnog nadzora (Community Rehabilitation Order). Također, nadzire i izvršavanje rada za opće dobro na slobodi, ukoliko je takvu odluku donio sud za određenog osuđenika (Community Punishment Order).

Voditelji zaštitnog nadzora dužni su raditi s osuđenima tijekom trajanja kazne, ali i kasnije, kako bi im pomogli u što lakšem snalaženju nakon izlaska iz zatvora na način da stvaraju kontakte s osobama koji će raditi s osuđenikom nakon izlaska iz zatvora. U nekim zatvorima tako postoje i stalno zaposleni voditelji zaštitnog nadzora kojima je to jedan od glavnih zadataka. U svom radu, voditelj je dužan surađivati sa svim ostalim agencijama, udru-

gama i sl., koji na bilo koji način mogu doprinijeti što lakšem i boljem ispunjavanju uvjeta zadanih od strane suda te također utjecati na smanjenje rizika recidiva.

Jedan od aspekata rada voditelja zaštitnog nadzora jest i rad sa žrtvama kaznenih djela kako bi smanjili posljedice tih djela po žrtve. Tako je jedna od dužnosti voditelja zaštitnog nadzora obavijestiti žrtve o nekim okolnostima vezanih za počinitelja tih djela prema njima, kao obavijest o datumu izlaska počinitelja na slobodu (www.probation.walestraining.gov.uk/officer/work_prob_officer.html).

Treba napomenuti i to da neki voditelji zaštitnog nadzora vode hostele gdje počinitelji borave, a što predstavlja jamstvo da će ispuniti zahtjeve vezane za rehabilitaciju u zajednici koje su dobili od suda.

3.3. VODITELJ ZAŠTITNOG NADZORA U MAĐARSKOJ

Mađarska je, kao jedna od zemalja u tranziciji, od posebnog interesa za probacijsku službu za Hrvatsku, s obzirom da je i Hrvatska zemlja koja prolazi kroz slične reforme pa je stoga zanimljivo vidjeti način na koji je jedna od takvih zemalja postavila probacijsku praksu. Također, treba naglasiti činjenicu kako je i Mađarska tek nedavno započela s provođenjem probacije u praksi.

Ujedinjena mađarska Probacijska Služba osnovana je 2003. godine te djeluje unutar Ministarstva pravosuđa, a konkretno, od siječnja 2006., Centralnog Ureda za Pravdu. Prije toga postojale su zasebne probacijske službe za maloljetnike i punoljetne počinitelje kaznenih djela. Probacijska služba sada djeluje unutar 20 regionalnih vladinih Ureda za pravdu, ima oko 50 lokalnih ureda, a voditelji zaštitnog nadzora obavljaju dodatne konzultacije u još 100-tinjak manjih gradova. U svakoj regiji, voditelji zaštitnog nadzora spadaju u dvije organizacijske jedinice, obzirom na to rade li s maloljetnicima ili punoljetnim počiniteljima kaznenih djela. U nekim slučajevima, posao voditelja zaštitnog nadzora obavlja određeni voditelji obzirom na mjesto prebivališta osuđenika, neovisno o organizacijskoj jedinici kojoj voditelj zaštitnog nadzora inicijalno pripada (www.im.hu).

Da bi se postalo voditeljem zaštitnog nadzora u Mađarskoj, potrebno je imati diplomu iz jednog od dodiplomskih studija (socijalna pedagogija, specijalna pedagogija, pedagogija, socijalni rad, javni menadžment) ili diplomskih studija (pravo, psihologija, socijalna politika, sociologija, teologija,

pedagogija ili socijalni rad). Svaki novi voditelj zaštitnog nadzora na početku prolazi kroz uvodnu edukaciju o probacijskom poslu i probaciji općenito (dva puta po tri dana). Nakon toga slijedi vremenski period u trajanju od 6 tjedana u kojem su novi voditelji dodijeljeni iskusnim voditeljima zaštitnog nadzora na daljnju teoretsku i praktičnu naobrazbu. No, da bi postali samostalni voditelji zaštitnog nadzora, nakon dvije godine rada u probacijskom sustavu moraju položiti stručni ispit (www.im.hu). Prije samog ispita, potencijalni voditelji prolaze trodnevni seminar koji se fokusira na sve aspekte stručnog ispita (pravni, kriminološki, socijalno-pedagoški, medijacijski, statistički te praktični dio same izvedbe probacijskog rada) što predstavlja svojevrsni završni dio njihove naobrazbe. Također, postoje i posebni programi specijalizacije za voditelje zaštitnog nadzora vezano za razne aspekte njihovog posla (menadžment, ovisnička populacija i sl.), nove metode rada (poput medijacije) te dodatne edukacije za one koji su ispunili uvjete i koji žele steći viši stupanj unutar hijerarhije probacijskog sustava.

Sam posao voditelja zaštitnog nadzora, kao i u SAD- i Velikoj Britaniji, podijeljen je u nekoliko cjelina. Jedna od dužnosti je skupljanje materijala za takozvani Izvještaj o socijalnom uvidu («social inquiry report») koji je obavezan ako se u proceduri radi o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. U tom slučaju, voditelj je dužan obići mjesto gdje maloljetnik živi, zatražiti mišljenje o maloljetniku od strane školskih djelatnika te institucija zaduženih za maloljetnika ukoliko se radi o upućivanju u neke popravne institucije. Izvještaj daje cjelokupnu socijalnu sliku od uvjeta i načina života do načina provođenja slobodnog vremena.

Od 2003. godine, tradicionalni posao voditelja zaštitnog nadzora se proširio i uveden je novi institut sličan onomu u američkom i britanskom sustavu – «presentence report» – tj., poseban dokument koji se izrađuje na zahtjev suca ili tužitelja, a u kojem se evaluira osobitosti delinkventnog ponašanja, optuženikov odnos prema počinjenom djelu te rizik koji optuženi predstavlja za zajednicu i za novo počinjenje kaznenog djela (www.im.hu). Voditelj zaštitnog nadzora može predložiti neke individualne uvjete koje optuženik mora ispuniti (npr. pohađanje nekog programa), a na poseban zahtjev, mora ispitati mogućnost za financijsku ili drugu vrstu reparaciju prema žrtvi kaznenog djela, ukoliko ona prihvati takvu mogućnost.

Ukoliko se odobri zaštitni nadzor, optuženiku se dodjeljuje voditelj zaštitnog nadzora. Voditelj

izrađuje individualni plan s kojim upoznaje optuženika i upoznaje ga s pravima i obvezama. Način komuniciranja vrši se putem sastanaka s osuđenikom u intervalima koji su određeni individualnim planom, a najčešće je to jednom mjesečno. Na tim sastancima voditelj dolazi od podataka o promjenama koje su se dogodile u osuđenikovom životu, ispunjavanju zadanih uvjeta te ako je potrebno, daje savjete ili pomoć pri traženju posla ili pri bilo kakvim problemima (www.im.hu). Probacijska služba također organizira radionice u kojima osuđenici mogu raditi na poboljšanju nekih svojih vještina poput komunikacije, kontrole bijesa i sl. Radionice se rade u suradnji s ne vladinim organizacijama i isto tako mogu biti jedna od zadanih obveza pohađanja za osuđenike.

Osuđenici koji odlukom suda budu upućeni na rad u zajednici također su pod supervizijom voditelja zaštitnog nadzora. Voditelj je zadužen za praktičnu provedbu odluke, što znači pronalaženje potencijalnog radnog mjesta, povezivanje sa sudom, osiguravanje uvjeta provedbe sudske odluke te nadzor nad samim izvršenjem. Tijekom izvršavanja rada za opće dobro na slobodi, voditelj može davati razne prijedloge sudu temeljem novonastalih činjenica (promjena radnog mjesta, prekid rada, nepoštivanje uvjeta i sl.), no konačnu odluku u svemu donosi sud.

Rad voditelja značajan je ne samo u provedbi alternativnih sankcija, već i u slučajevima gdje se radi o osuđenima počiniteljima težih kaznenih djela u postpenalnom prihvatu. U ovim slučajevima, zadatak je voditelja zaštitnog nadzora pomoći tek otpuštenim osuđenima u socijalnoj reintegraciji te stvaranju neophodnih uvjeta kako bi se zaštitila zajednica i spriječili uvjetni koji dovode do recidiva. Od 2003. godina, postpenalni prihvati počinje 6 mjeseci prije izlaska, a može se nastaviti i nakon otpuštanja iz zatvora ukoliko osuđenik to zatraži (www.im.hu). U tim slučajevima, zadatak je voditelja pomoć pri nalaženju adekvatnog smještaja, nalaženju posla, prikupljanju dokumentacije i ostalim službenim stvarima. Također, može uputiti osuđenika u neke udruge ili druge agencije koje mu mogu pomoći pri snalaženju nakon otpusta. Ne treba zaboraviti spomenuti kako je voditelj zaštitnog nadzora važan u pogledu pripreme osuđenikove obitelji na njegov izlazak i vraćanje u obitelj, što je jedna od novosti probacijskog sustava u Mađarskoj.

Sumirajući dosad navedene probacijske sustave SAD-a, Velike Britanije i Mađarske, vidljivo je kako je Mađarska odlučila slijediti primjer zemalja s već uhodanom probacijskom praksom te da ima mnogo

zajedničkih točaka s oba sustava: nadležnost je pod upravom posebnog odjela Ministarstva pravosuđa, voditelji moraju imati diplome dodiplomskih i diplomskih studija određenih stručnih usmjerenja, moraju proći sličan proces obuke i specijalizacije, a u okviru svog posla imaju gotovo ista zaduženja kao i voditelji iz SAD-a i Velike Britanije. Treba također i napomenuti da su voditelji zaštitnog nadzora u ovim zemljama zaduženi za probaciju kao alternativu kazni zatvora kao i za postpenalni prihvrat nakon izdržane kazne zatvora.

3.4. VODITELJ ZAŠTITNOG NADZORA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro u Republici Hrvatskoj u nadležnosti je Ministarstva pravosuđa, koje po potrebi surađuje s drugim tijelima državne vlasti, znanstvenim i drugim ustanovama, udrugama i pojedincima radi poboljšavanja uvjeta izvršavanja sankcije (Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi, 1999). Poslove izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi obavljaju državni službenici Ministarstva pravosuđa, za koje se koristi i termin **povjerenik** (Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi, 1999; Uzelac, 2002). Za poslove obavljanja zaštitnog nadzora, Ministarstvo pravosuđa može zatražiti od ministarstava nadležnih za zdravstvo, rad i socijalnu skrb, prosvjetu i šport, a po potrebi i drugih tijela državne vlasti ustanova i udruga tražiti potreban broj službenika koji bi radili u svojstvu povjerenika. Da bi mogli obavljati ove poslove, povjerenici moraju imati završenu visoku stručnu spremu odgovarajuće struke, stručno radno iskustvo u trajanju od najmanje pet godina, dodatnu edukaciju i primjerene osobine ličnosti (Rajić, 2005). Ovaj posao povjerenici obavljaju izvan svog radnog vremena. Također, zakonom je predviđeno kako povjerenik može istovremeno izvršavati zaštitni nadzor, odnosno rad za opće dobro, s najviše tri osuđenika u slučaju kad nema pomoćnika povjerenika, odnosno s najviše šest osuđenika u slučaju kad ima pomoćnika povjerenika (Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika, 2004).

Povjerenik je dužan nakon ostvarenog prvog kontakta s osuđenom osobom, poštujući načelo individualizacije, izraditi program izvršavanja, s kojim će na jednostavan i razumljiv način upozna-

ti osuđenika. Osim izrade programa izvršavanja zaštitnog nadzora, pisanja izvješća sudu o tijeku izvršavanja zaštitnog nadzora (svaka tri mjeseca, a po potrebi i češće), povjerenik ima obvezu formiranja i vođenja osobnika i matice osuđenika, čime se osigurava poštivanje načela zakonitosti u provođenju sankcije i olakšavanja nadzora nad izvršavanjem (Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi, 1999; Uzelac, 2002; Rajić, 2005). Prilikom izricanja rada za opće dobro na slobodi pravomoćna i izvršna presuda također se dostavljaju na izvršavanje Ministarstvu pravosuđa koje imenuje povjerenika za provedbu rada za opće dobro na slobodi. Povjerenik temeljem Ugovora između Ministarstva pravosuđa i poslodavca o postojanju zajedničkog interesa za izvršavanje rada za opće dobro na slobodi, pristupa realizaciji ove sankcije nakon sklapanja Ugovora o izvršavanju rada za opće dobro na slobodi osuđene osobe (Pravilnik o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika, 43/01).

Osim povjerenika, u radu na izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro povjerenicima pomažu pomoćnici povjerenika, koji se u poslove uključuju dragovoljno. Pomoćnici povjerenika biraju se putem javnog natječaja, a za izbor je zaduženo povjerenstvo za izbor pomoćnika povjerenika, koje iz redova povjerenika bira ministar pravosuđa (Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi, 1999). Pri izboru pomoćnika povjerenika prednost će se dati osobama primjerenih ljudskih osobina koje mogu biti uzor ponašanja osuđeniku, a koje imaju srednjoškolsku naobrazbu ili se školuju na visokim školama ili učilištima, odnosno osobama koje su motivirane za obavljanje tih poslova, a koje mogu, s obzirom na svoje osobne prilike, znanje, vještine i iskustvo, pružiti pomoć i podršku osuđeniku u uspostavi socijalnih veza s nositeljima socijalne skrbi, dobrotvornim udrugama, sindikatima i profesionalnim udrugama, vjerskim zajednicama i rekreativnim klubovima, odnosno osobama koje mogu pružiti pomoć u pronalaženju zaposlenja, stanovanja, izobrazbi i raznovrsnim oblicima društvene aktivnosti, uz istodobnu promidžbu takva rada i potreba. Pomoćnik povjerenika radi po uputama povjerenika, te obavlja poslove iz pojedinačnog programa izvršavanja koje mu odredi povjerenik, komu je za svoj rad i odgovoran. Također, pomoćnik povjerenika može istovremeno izvršavati zaštitni nadzor s najviše tri osuđenika. Povjerenik je dužan i unaprijediti rad

svojega pomoćnika, sazivati zajedničke sastanke s pomoćnicima najmanje jedanput mjesečno, poticati ih na stručno usavršavanje te dostavljati godišnje izvješće o radu pomoćnika nadležnom Povjerenstvu (Pravilnik o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika, 43/01).

Za obavljanje poslova izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro povjerenici i pomoćnici povjerenika obvezno se izobrazavaju u skladu s člankom 32. Zakona o izvršavanju kazne zatvora. Stručna izobrazba povjerenika i pomoćnika povjerenika uključuje upoznavanje s propisima koji uređuju izvršavanje zaštitnog nadzora i rada za opće dobro, upoznavanje i praćenje suvremenih penoloških dostignuća, način izrade programa izvršavanja te način vođenja matice i osobnika.

Naknada za rad povjerenika i pomoćnika povjerenika regulirana je posebnim Pravilnikom o mjerilima za utvrđivanje naknade određenim povjerenicima i pomoćnicima povjerenika na izvršavanju kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro (NN, 43/01).

4. PROBLEMATIKA RADA VODITELJA ZAŠTITNOG NADZORA

Jedan od najvećih problema za voditelje zaštitnog nadzora jest stres uzrokovan zahtjevima radnog mjesta (Finn i Kuck, 2003; Finn i Kuck, 2005). Iako svaki posao nosi određene probleme koji mogu u nekoj mjeri uzrokovati stresnu reakciju na njih, Finn i Kuck (2005) u svom su istraživanju došli do podataka kako je posao voditelja zaštitnog nadzora postao jedan od najzahtjevnijih i najopasnijih poslova današnjice. Razlog tomu navode kako je struktura kaznenih djela počinjenih od strane osuđenika kojima je izrečena kazna uvjetnog otpusta mnogo ozbiljnija nego prije, te kako sve više njih ima povijest teške zlouporabe droge i agresivnog ponašanja. No, zanimljiva je činjenica da sami voditelji zaštitnog nadzora kao najveće uzroke stresa ne vide u osuđenicima, već u zahtjevima samog posla te ističu tri najveća problema (Finn i Kuck, 2003). Prvi problem je *broj slučajeva* koji dolaze na pojedinog voditelja, a koji u prosjeku iznosi 139. Kao drugi najvažniji problem navode *popratnu dokumentaciju* koju svaki voditelj zaštitnog nadzora mora voditi za pojedinog osuđenika. Treći problem su rokovi koji su postavljeni u programu izvršavanja, a koji se često ne mogu ispuniti zbog raznih praktičnih problema. Ova tri problema zajed-

no pridonose zajedničkom rezultatu – nemogućnost kvalitetnog nadgledanja i provedba plana izvršavanja uvjetnog otpusta. Stoga je često na voditeljima zaštitnog nadzora da sami odrede prioritete tako da se poneki slučajevi potpuno zanemaruju zbog preopterećenosti poslom pojedinog voditelja.

Rad voditelja zaštitnog nadzora, poglavito onaj koji se u praksi naziva 'terenskim', iziskuje mnogo napora, ali i nosi mnoge opasnosti. Tomu svjedoči i činjenica da voditelji zaštitnog nadzora u SAD-u moraju, ukoliko se to od njih u datom trenutku zahtijeva, nositi i neprobijne prsluke te upotrijebiti katkad i vatreno oružje, kako bi mogli obaviti svoju dužnost (<http://co.lake.ca.us/personnel/jobopportunities.asp>). Naravno, to su ekstremni slučajevi kojih nema mnogo, ali koji ipak mogu zadesiti voditelja u obavljanju dužnosti.

Prema rezultatima jedne američke nacionalne studije (Lindner i Bonn, 1996) dobiven je podatak da je u razdoblju od 1984. do 1988., gotovo 55% voditelja zaštitnog nadzora bilo najmanje jednom na bilo koji način viktimizirano od strane osuđenika koje su nadgledali, dok Norris (1990) u svom istraživanju navodi kako je teško zaključiti u kojoj je mjeri osoblje koje radi u sustavu zaštitnog nadzora viktimizirano obzirom na nedostatak kvalitetnih istraživanja, no ističe kako je u Velikoj Britaniji od 1974. godine ubijeno čak šestoro voditelja zaštitnog nadzora čime je taj posao svrstan kao jedan od najopasnijih uz policiju. Lindner i Bonn (1996) ističu nekoliko razloga zašto se ne može doći do podataka o viktimizaciji voditelja zaštitnog nadzora. Voditelji zaštitnog nadzora često ne prijavljuju slučajeve viktimizacije ukoliko su vidjeli kako ostali voditelji koji su prijavili sličan problem nisu primili pomoć i podršku od strane nadređenih. Neki ne prijavljuju probleme iz straha kako ih se ne bi okarakteriziralo nesposobnima, a neki ne žele službeno istragu o uzrocima problema, iz straha da ih se ne okrievi za nastale probleme. Ne mali broj voditelja ponekad ima osuđene osobe koji se u kolokvijalnom izrazu nazivaju "pravim kriminalcima", te se nađu na udaru raznih prijetnji, što ponekad rezultira i njihovom smrću. Stoga radije odluče stvari potihom riješiti, nego dodatno zakomplicirati posao. Na kraju, Lindner i Bonn (1996) ističu kako je teško definirati viktimizaciju s obzirom da se djela koja konstituiraju viktimizaciju često različito interpretiraju, posebice neverbalne geste poput prijetnji, oštećivanja vlasništva, ugrožavanja reputacije voditelja nadzora i sl. Nije rijedak slučaj kako se djela, riječi ili izrazi shvaćaju potpuno suprotno

od onoga što je osoba htjela reći ili pokazati, tako da veliki dio posla leži i u subjektivnoj procjeni voditelja nadzora koji prilikom interpretacije sadržaja razgovora s osuđenikom ili njegovih djela mora uzeti u obzir veliku količinu drugih podataka o osuđeniku kao što su trenutno psihofizičko stanje osuđene osobe, priroda prijašnjih i kaznenog djela zbog kojeg je trenutno pod zaštitnim nadzorom, poznavanje osobe u nekim drugim situacijama itd. (Shearer i King, 2004).

Nadalje, postavlja se i pitanje uloge voditelja zaštitnog nadzora. Carlson i Parks (1979:155-157, prema Latessa i Allen, 2003:247) naveli su četiri glavne karakteristike probacijske službe koje određuju ulogu voditelja zaštitnog nadzora. To su nadgledanje, istraga, savjetovanje vezano uz konkretne probleme (edukacije, zapošljavanja i sl.) te savjetovanje vezano za emocionalne probleme. Slijedom toga, Latessa i Allen (2003) navode nekoliko tipologija voditelja zaštitnog nadzora koji proizlaze iz prethodno nabrojanih karakteristika: *kažnjavajući (koji upotrebljava kazne i prijetnje kao način motivacije osuđenika)*, *zaštitnički (koji se doslovno koleba između zaštićivanja osuđenika i zaštićivanja zajednice)* i *skrbnički (čiji je cilj poboljšanje blagostanja osuđenika unutar njegovih vlastitih granica)*. Glaser (1969, prema Latessa i Allen, 2003) navodi još jedan tip voditelja zaštitnog nadzora – *pasivni (koji samo ispunjava minimalne zahtjeve svog posla)*. Kako bi se što lakše odredila uloga voditelja zaštitnog nadzora, Meyerson (1992) je spajajući iskustva iz prakse i podatke dobivene istraživanjem naveo tri klasifikacije osuđenih osoba koje se nalaze u sustavu zaštitnog nadzora:

1. Osuđene osobe koje kažu i djeluju kao da žele surađivati, ali u stvarnosti ne rade ništa od toga.
2. Osuđene osobe koje nisu motivirane i surađuju samo onoliko koliko smatraju da je nužno potrebno kao bi dobili "relativnu" slobodu.
3. Osuđene osobe koje su, neovisno o izrečenoj sankciji, motivirani za promjenu.

Iz ove klasifikacije jasno se vidi kako za uspješno obavljanje svog posla voditelj zaštitnog nadzora mora često mijenjati uloge kako bi se prilagodio osobnosti osuđene osobe za koju je odgovoran.

Činjenica da se od voditelja zaštitnog nadzora istovremeno traži stroga kontrola i nadgledanje osuđenika, ali i pomoć pri rehabilitaciji koja ponekad traži i prelazak nekih profesionalnih granica, može dovesti to pojave "sukoba uloga" kod osoba koji rade kao voditelji zaštitnog nad-

zora. U nekim slučajevima rješenje je podjela uloga: supervizor koji će obavljati poslove nadzora te voditelj koji će raditi na rehabilitaciji osuđene osobe. Na primjeru jednog projekta iz savezne države Georgije, Sjedinjene Američke Države, koji je pokušao provesti ovu ideju u djelo, pokazalo se kako su supervizori uspjeli održati prijateljske i podržavajuće odnose s osuđenim osobama, dok su voditelji zaštitnog nadzora morali vršiti pritisak kako bi osigurali da osuđene osobe izvrše obveze predviđene kaznom uvjetnog otpusta. U drugom pak projektu u saveznoj državi New Jersey, Sjedinjene Američke Države, odlučeno je kako će sve poslove vezane za osuđenu osobu na uvjetnom otpustu ipak obavljati jedna osoba, tj., voditelj zaštitnog nadzora jer su podaci pokazali kako se problem "sukoba uloga" može uspješno riješiti (Meyerson, 1992), no Junger-Tasova (1994:44) dodaje kako velika zasluga rješenja svih problema u ovom poslu leži najvećim dijelom u sposobnosti voditelja da riješi sukobe na miran i odlučan način.

5. SMJERNICE ZA POBOLJŠANJE RADA VODITELJA ZAŠTITNOG NADZORA

Probacijski posao razlikuje se od administrativnih ciljeva uvjetne osude i policijskog posla, po tome što po prirodi posla čini sasvim novu instituciju (Junger-Tas, 1994). Kao misiju voditelja zaštitnog nadzora Meyerson (1992:88) vidi u "autoritativnoj pomoći osobama na uvjetnoj osudi uz zaštitni nadzor kako bi ne nastavili činiti kaznena djela te uspješno ispunili sve uvjete određene izricanjem uvjetnog otpusta na način koji je istovremeno konzistentan s obvezama prema javnoj sigurnosti i obvezama prema sudskoj vlasti". Ova definicija ima dvije značajne implikacije. Prvo, to znači kako svaka pomoć ili tretman – bila to edukacija, posao ili tretman ovisnosti – ne smije za glavni cilj imati dobrobit klijenta, nego bi trebala biti podređena naporima klijentovog osposobljenja za život bez činjenja kaznenih djela. Kao drugo, to znači kako voditelj zaštitnog nadzora ne smije djelovati isključivo prema vlastitom nahođenju: njegov rad treba biti konzistentan s izrečenim obvezama kako bi se osiguralo uspješno provođenje izrečenih mjera i obveza, ali isto tako zadovoljila i javnost u smislu osiguranja zaštite dok je osoba pod sankcijom.

Između voditelja zaštitnog nadzora i klijenta nema govora o terapeutskom odnosu utemeljenom na obostranoj slobodi izbora, već na autoritativnom odnosu, koji mora biti transparentan, ali ne i javan

(Leigh, 1998:43). Ovdje moramo naglasiti kako se zakonitost zaštitnog nadzora zasniva na obvezama i principima službe zaštitnog nadzora, no glavni oblik, dakle sam način izvršavanja uvjetnog otpusta, formira se mjerama i obvezama koje utvrđuje sud u sudskom procesu, što čini voditelja zaštitnog nadzora integralnim dijelom pravosudnog sustava.

Iako ovako definiran odnos između voditelja zaštitnog nadzora i osuđene osobe zvuči kao profesionalan i dobro reguliran, no, tu je ipak pomalo zanemarena osobnost voditelja koju su na neki način istaknuli Meyerson (1992) i Junger-Tasova (1994), a detaljnije objašnjava Uzelac (2002:48). Naime, kako autor navodi, u smislu što boljeg i uspješnijeg provođenja mjere zaštitnog nadzora, voditelj mjere neće samo ulagati svoju stručnost, znanje i vještine, već i svoju osobnost što su potvrdili i neki drugi autori (Latessa i Allen, 2003; Beto i Brown, 1996). U tom smjeru govori i Žižak (1997:3) u radu o profesionalnoj kompetentnosti socijalnih pedagoga gdje naglašava tri generalna elementa – profesionalna znanja, profesionalne vještine i osobne potencijale, talente, odnosno karakteristike ličnosti. Tako je voditelj ne samo svojom stručnošću, nego i svojom osobnošću svojevrstan transformator ponašanja osuđene osobe od socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja do onih prihvatljivih. Naime, nužno je da voditelj u određenom smislu "živi" s osobom pod nadzorom, jer, želi li da mjera bude uspješna, mora biti prisutan u gotovo svakoj situaciji u kojoj se njegova pomoć podrazumijeva. Praktički to znači kako je teško očekivati da bi voditelj svoj rad mogao svesti u bilo kakvo satima određeno radno vrijeme.

Ono što je ovdje bitno za istaknuti jest to da bi svaki voditelj trebao biti svjestan činjenice kako i on sam svojim ponašanjem, stavovima i vrijednostima bitno utječe na uspješan ishod izrečene kazne zaštitnog nadzora (Parrot, 1997; Sue i Sue, 1999). Posebice stoga što je teško biti "profesionalan" u radu s ljudima, jer su problemi koje pred sobom ima osuđena osoba često i problemi na koje može naići i bilo koja druga osoba pa je stoga moguće određeno popuštanje od strane voditelja zaštitnog nadzora. To i nije toliko loše, ukoliko to "popuštanje" ima svoj jasan cilj u smislu rehabilitacije, jer u protivnom voditelj se može naći manipuliranim, a da toga često nije niti svjestan sve dok to ne postane prekasno.

Da do toga ne bi došlo, poduzimaju se mjere unaprjeđenja i poboljšanja profesionalizma voditelja zaštitnog nadzora. U zapadnim zemljama donose se propisi, tj., smjernice probacijskog posla kojima se nastoji precizno odrediti uloga probacijske službe

kako bi se time što lakše odredile prava i obveze voditelja zaštitnog nadzora (Junger-Tas, 1994; Austin i sur., 1989).

O problematici izvršenja sankcije zaštitnog nadzora i rada za opće dobro te o njihovim zakonskim i provedbenim implikacijama u Republici Hrvatskoj već su ranije pisali neki domaći autori (Žakman-Ban, Mikšaj-Todorović i Romić, 1994; Žakman-Ban i Šučur, 1999). Sadašnji sustav izvršavanja sankcije zaštitnog nadzora u Republici Hrvatskoj još uvijek je u razdoblju organizacije i u relativno kratkom roku primjene pokazao određeni napredak i nedostatke. Uočavajući te probleme, formirana je stručna radna skupina i u tijeku je izrada novog koncepta organizacije probacije (Rajić, 2005:131).

Prilikom izrade novog koncepta, svakako bi trebalo obratiti pozornost na međunarodne standarde i praksu zemalja koji već dugi niz godina imaju probacijsku praksu, posebice na probleme koji su opaženi te način njihovog rješavanja, no također treba naglasiti kako se praksa i iskustvo ostalih zemalja prilikom primjene u Republici Hrvatskoj trebaju primjenjivati uvažavajući specifičan socio-kulturni milje i pravnu tradiciju RH (Ajduković i Ajduković, 1991, prema Rajić, 2005).

Zemlje u kojima je probacijska praksa dobro postavljena nude mnoga rješenja za prevladavanje problema u probaciji, a neka od tih rješenja mogu se primijeniti i u RH:

1. Potrebno je oformiti posebnu probacijsku službu unutar koje bi se regulirao rad i izvršenje zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi. Kako je zaštitni nadzor i rad za opće dobro na slobodi u nadležnosti Ministarstva pravosuđa, nema razloga da se probacijska služba ne bi mogla osnovati unutar njega.
2. Osobama koje bi bile zadužene za nadgledanje i provođenje zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi, tj., povjerenicima i pomoćnicima povjerenika, bi ovo trebala biti jedina profesija. Samo se na taj način probacijski posao može kvalitetno obavljati što utječe i na uspješnost provođenja i izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi.
3. Jedna od najvažnijih stvari koja umnogome povećava učinkovitost voditelja zaštitnog nadzora jest uvođenje *supervizije* kao jedne od komponenti probacijskog posla. Ovo je posebno važno istaknuti s obzirom na probleme na koje nailaze voditelji zaštitnog nadzora, a neki od njih navedeni su ranije u tekstu. O značaju super-

vizijskog procesa pisali su mnogi autori (Bernard i Goodyear, 2004; Falender i sur., 2004:775; Van Kessel, 1999). Putem supervizijskog procesa, voditeljima se omogućuje razvijanje svojih osobnih i profesionalnih resursa i potencijala, razvijanje tehnika i metoda koje pomažu u nošenju s teškim situacijama svog posla na osviješten i metodičan način, te razvijanje metodičkog i profesionalnog razmišljanja, uspješnije rješavanje problema međuljudskih odnosa u svojoj radnoj okolini, reduciranje sindroma izgaranja na poslu, manja težnja prema destruktivnim aspektima perfekcionizma u obavljanju probacijske prakse, emocionalno i socijalno distanciranje u situacijama kada je to potrebno; stjecanje i/ili vraćanje više zadovoljstva vezanog uz posao koji rade, smanjenje osjećaja profesionalne osamljenosti (osloboditi se uloge "usamljenog borca"). Također, supervizijski proces potiče veću otvorenost za kolegijalnu razmjenu i suradnju; osvještava "slijepe mrlje" u osobnom i profesionalnom funkcioniranju; smanjuje želju za nadvladavanjem želje za brzim tehnikama rješavanja problema u smislu "normativnih recepata". Kroz supervizijski proces, voditelji zaštitnog nadzora razvijaju svijest o savjesnom izvršavanju svojih profesionalnih zadataka. Sve ove karakteristike supervizije omogućavaju voditelju zaštitnog nadzora da se na kraju razvije u visoko integriranog i kompetentnog profesionalca.

4. Potrebna je konstantna edukacija osoblja koje radi u probacijskom sustavu (Chapman i Hough, 1998; Uzelac, 2002; Latessa i Allen, 2003). Iako

je to stvar koja se sama po sebi "podrazumijeva", potrebno ju je stalno naglašavati jer se cjelokupna praksa rada s ljudima, pa tako i onog voditelja zaštitnog nadzora, mijenja kroz vrijeme. Kako se mijenjaju društvene vrijednosti, tako se mijenjaju priroda i oblici kaznenih djela (pojava internetskog kriminala, primjerice). Stoga dobar voditelj zaštitnog nadzora mora konstantno raditi na svojoj informiranosti i edukaciji kako bi pravovremeno bio upoznat s novim problemima prakse, ali i načinima njihovog rješavanja na što bolji i lakši način. Naravno, ovo nije niti izbliza jednostavno kao što se čini, ali je neophodno ukoliko se želi razviti i unaprijediti dobra probacijska praksa.

5. Voditeljima zaštitnog nadzora, odnosno povjerenicima, treba dati veću uлогу u odlučivanju kada se, komu i pod kojim uvjetima izriče zaštitni nadzor ili rad za opće dobro na slobodi.
6. Zakonski bi se trebali definirati kriteriji pod kojima nekome može biti izrečen zaštitni nadzor ili rad za opće dobro na slobodi. To ne znači da bi se trebalo orijentirati samo na pravne kriterije, već bi se u obzir trebala uzimati i neka psihosocijalna obilježja osuđenih osoba kako bi se osigurala svrsishodnost izricanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi.

Ovo su samo neka od mnogobrojnih rješenja koja bi se trebala uzeti u obzir, no tu svakako treba voditi računa i o nekim drugim specifičnostima pravosuđa u Hrvatskoj kako bi što bolje organizirala i provodila probacijska praksa.

LITERATURA

- Bernard, J.M., Goodyear, R.K. (2004): *Fundamentals of clinical supervision* (3rd edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Beto, Richard, D., Brown, Melvin Jr. (1996): *Success in the Organization: A Primer For Probation Officers Seeking Upward Mobilty*. *Federal Probation*, 60, 1, 50-54.
- Chapman, T., Hough, M. (1998): *Evidence Based Practice: A Guide to Effective Practice*. HM Inspectorate of Probation, Home Office, United Kingdom.
- Falender, C.A., Erickson Cornish, J.A., Goodyear, R., Hatcher, R., Kaslow, N.J., Leventhal, G., Shafranske, E., Sigmon, S.T., Stoltenberg, C., Grus, C. (2004): *Defining Competencies in Psychology Supervision: A Consensus Statement*. *Journal of Clinical Psychology*, vol. 60(7), 771-785.
- Federal Probation Act (18 U.S.C.A. § 3651)
- Finn, P., Kuck, S. (2003): *Addressing Probation and Parole Officer Stress*. www.ncjs.org.
- Finn, P., Kuck, S. (2005): *Stress Among Probation and Parole Officers and What Can Be Done About it*. www.ojp.usdoj.gov/nij
- <http://co.lake.ca.us/personnel/jobopportunities.asp>
- http://www.co.san-joaquin.ca.us/probation/faqs_ad.htm
- <http://www.oc.ca.gov/probation/programs/contentvpo.asp?h=vpo>
- http://www.yhpc.co.uk/definition_and_job_purpose.htm
- http://www2.mnsu.edu/soc_corr/davis/corr_terms.htm
- Junger-Tas, J. (1994): *Alternatives to prison sentences: experience and developments*. Kugler Publications, Amsterdam, The Netherlands
- Latessa, Edward, J., Allen, Harry, E. (2003): *Corrections in the Community, Third Edition*. Anderson Publishing Co., Cincinnati, OH.
- Leigh, J.W. (1998): *Communication for cultural competence*. Allyn and Bacon, Boston, MA.
- Lindner, C, Bonn, R.L. (1996): *Probation officer victimization and fieldwork practices: Results of a national study*. *Federal Probation*, 60, 2, 16-24.
- Meyerson, B.E. (1992): *Role definition for the practitioner of correctional supervision: transcending role conflict in theory and practice*. (u) Hartjen, C.E. i Rhine, E.E. (autori): *Correctional Theory and Practice*, 82-97, Nelson-Hall Publications, Chicago, United States of America.
- Norris, D. (1990): *Violence against social workers: The implications for practice*. Jessica Kinglsey Publications, London, England.
- Parrot, L. (1997): *Counselling and Psychoterapy*. McGraw-Hill, New York.
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika. *Narodne novine*, 97/04
- Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje naknade određenim povjerenicima i pomoćnicima povjerenika na izvršavanju kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro. *Narodne novine*, 43/01
- Pravilnik o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika. *Narodne novine*, 43/01
- Probation of Offenders Act 1907. www.napo2.org.uk/Napo2docs/NapoResponseRestructuringProbation
- Rajić, S. (2005): *Izvršavanje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi: Alternativne sankcije u RH – stanje i perspektive*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 13, 1, 119-132
- Shearer, R.A., King, P.A. (2004): *Multicultural Competencies in Probation – Issues an Challenges*. *Federal Probation*, 68, 1, 3-10.
- Sue, D.W., Sue, D. (1999): *Counselling the culturally different: Theory and Practice* (3rd edn). Wiley, New York.
- Uzelac, S. (2002): *Zaštitni nadzor: Metodika socijalnopedagoškog rada*. Nakladni zavod Globus: Edukacijsko-rehabilitacijski0 fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Van Kessel, L.,(1999): *Supervizija – neophodan doprinos kvaliteti profesionalnog postupanja*. Primjer nizozemskog modela supervizije, (u) *Ljetopis studijskog centra za socijalni rad*, svezak 6, broj 2, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb.
- www.bls.gov/ocohome.htm
- www.ci.nyc.ny.us/html/prob/html/history.html
- www.im.hu
- www.noms.homeoffice.gov.uk
- www.probation.homeoffice.gov.uk
- www.probation.walestraining.gov.uk/officer/training_programme.html
- www.probationboards.co.uk
- www.uscourts.gov/fedprob/system/probation.html
- www.uscourts.gov/fedprob/system/system.html

Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi. Narodne novine, 128/1999.

Žakman-Ban, V., Šućur, Z. (1999): Zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu i rad za opće dobro na slobodi – zakonske i provedbene implikacije. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 6, 2, 635-668.

Žakman-Ban, V., Mikšaj-Todoroviæ, Lj., Romić, P. (1994):

Mogućnosti probativnog pristupa u okvirima alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. Kriminologija i socijalna integracija, 1, 2, 77-87.

Žižak, A. (1997): Elementi profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga. Kriminologija i socijalna integracija, 5, 1-2, 1-10.

PROBATION OFFICER

Dalibor Doležal

Department of Criminology

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences

SUMMARY

The search for the probation practice effectiveness has been a predominant topic since the late 19th century. Although probation is a very well know institution in the developed countries, in the Republic of Croatia the probation practice has just recently been put into work. Taking into account that the efficiency of probation work greatly depends on professionals who conduct it, the emphasis of this paper is on the overview of their work in some countries with recommendations of improvement and promotion for the Croatian practice.

Key words: probation, professional development